

**Utvärdering av FoU-
programmet
*Flerstämmig undervisning i
förskolan***

**FoU-programmet Flerstämmig
undervisning i förskolan**

Uppdragsgivare

lfous

Emerga Institute AB

Projektledare

Lejla Mundzic

Tel: 070-617 02 69

E-post: lejla.mundzic@emergase.se

Om Emerga

Emerga stöttar offentlig sektor och företag att arbeta med mänskliga rättigheter i praktiken. Med utbildning, utvärdering och processtöd vill vi bidra till ett samhälle där mänskliga rättigheter tas på allvar.

Emerga Institute AB

Vasaplatsen 1

411 26 Göteborg

Sverige

www.emergase.se

1. Inledning

Emerga Institute AB har haft i uppdrag att följa och utvärdera FoU-programmet *Flerstämmig undervisning i förskolan* under de 3,5 år som programmet har pågått. Utvärderarna har under hela programperioden samlat in data som sammanställts och analyserats. Därefter gavs kontinuerlig återkoppling till programmets styrgrupp och till Ifous för att stödja och styra programmet mot dess uppsatta mål. Denna rapport grundar sig på data insamlad genom den sista fokusgruppen med styrgruppsrepresentanterna och genom en webenkät till programmets deltagare med fokus på programmets sista år och även programmet i sin helhet.

Syftet med FoU-programmet är att på alla nivåer utveckla såväl kunskap och förhållningssätt som arbetsmetoder inom undervisning i förskolan. Programmet ska bidra till att lärare i förskolan, dvs. förskollärare, ges möjlighet att utveckla sin undervisning genom kollegialt FoU-arbete i samverkan med forskning. Genom samarbete mellan praktik och forskning samt genom utbyte av erfarenheter ska programmet även bidra till ny forskning och till att höja medvetenheten hos förskollärare, rektorer och förvaltningsledare om undervisningens innehåll och former.

Den övergripande målsättningen är att utveckla kunskap och förhållningssätt om undervisning i förskolan för att ge alla barn bästa möjliga förutsättningar till lärande.

De mål som har satts upp för FoU-programmet är att:

För förskollärare:

- Förskollärare identifierar sig som lärare i förskolan och i sin lärarroll vidareutvecklar sin undervisning för att öka lärandet hos barnen.
- Ökad kunskap om och tillämpning av medvetna metodiska/didaktiska arbetssätt i (ämnes)undervisningen för att gynna varje enskilt barns utveckling och lärande.

För förskolan:

- Det finns upparbetade samarbetsformer bland förskollärare och arbetslag i syfte att utveckla undervisningen.
- Hela organisationen arbetar med frågor kring vad som karaktäriserar undervisning i förskolan, ökar sin medvetenhet om det (ämnes)didaktiska innehållet och dess upplägg i denna skolform.
- De medverkande utvecklar ett vetenskapligt förhållningssätt i sin praktik och utarbetar verktyg för att de kollegiala lärprocesserna ska bli varaktiga.
- Genom forskningsinsatser ökar kunskapen om undervisning och lärande i förskolan.

För förvaltnings/huvudmannanivå:

- Ökad kunskap om på vilket sätt undervisning i förskolan bidrar till barns utveckling och lärande.
- De medverkande huvudmännen stödjer och främjar förskollärarnas undervisningsuppdrag.
- De medverkande huvudmännen ger kollegiala lärprocesser större utrymme.

- De medverkande huvudmännen skapar strukturer och incitament för att möjliggöra fortsatt utveckling på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Metod

Emerga har följt programmet sedan januari 2018, med hjälp av webbenkäter och fokusgruppintervjuer med styrgruppen. Lärdomarna från år 1, 2 och 3 har presenterats muntligt för styrgruppen och dokumenterats i en presentation som styrgruppen har fått ta del av.

Resultat som presenteras i denna rapport bygger på data från sista årets webbenkät till samtliga deltagare i programmet samt den sista fokusgruppsintervjun med styrgruppen som genomfördes i februari 2021.

Syftet med fokusgruppsintervjun var att få en ökad förståelse för styrgruppsmedlemmarnas reflektioner och åsikter om programmets struktur och spridning samt dess utmaningar och framgångsfaktorer. Fokusgruppen spelades in och transkriberades. Utifrån transkriberingen sammanställdes data och analyserades tematiskt.

Enkätundersökningen möjliggör övergripande analys då samtliga deltagare får chans att besvara enkäten. Utifrån resultaten skapas en generell bild av hur programmet uppfattats i sin helhet. Enkätundersökningen var webbaserad och skickades ut till alla som deltagit i programmet.

Den sista enkäten skickades ut den 17 mars 2021 och stängdes den 1 april 2021. Två påminnelser skickades ut till deltagare som inte besvarat enkäten. 182 av de 276 personer som deltog i programmet besvarade enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 65 %.

I enkäten ombads respondenterna besvara frågan vilken deras nuvarande befattning var. Av samtliga 182 respondenter var 121 förskollärare (66,5 %), 40 rektorer (22 %) och 13 personer på förvaltningsnivå (7 %). Utöver dessa svarade 8 personer att de har en annan befattning. Där nämndes förste förskollärare, specialpedagog, pedagogista, biträdande rektor samt utvecklingsledare som huvudsaklig befattning. I resultatredovisningen av enkäten i denna rapport kommer vissa data brytas ner på de olika befattningarna där det är lämpligt.

Bortfall och svarsfrekvens bland medverkande utbildningsanordnare

Huvudman	Antal deltagare	Antal respondenter	Svarsfrekvens	Bortfall
Enskede/Årsta/Vantör	38	20	53%	47%
Eslöv	36	24	67%	33%
Jönköping	41	35	85%	15%
Katrineholm	31	15	48%	52%
Skurup	15	9	60%	40%
Staffanstorps	34	21	62%	38%

Vallentuna	20	17	85%	15%
Örebro	61	41	67%	33%
TOTALT	276	182	65%	35%

Vi ser i tabellen ovan en stor variation på svarsfrekvensen mellan de olika huvudmännen. Huvudmännen med högst svarsfrekvens var Vallentuna och Jönköping som båda låg på 85% medan den med lägst svarsfrekvens var Katrineholm med 48 %. Spannet som vi ser här är relativt stort och det är svårt att spekulera i vad detta kan bero på. Vår rekommendation är att reflektera kring detta på hemmaplan för att identifiera förklaringar och orsaker som kan fungera som ett underlag inför kommande satsningar på verksamhets och kompetensutveckling.

2. Presentation av resultat

2.1 Programmets inverkan på verksamheterna

Upplevda effekter på verksamheten

I enkäten tillfrågades deltagarna vilka effekter medverkan i programmet har haft på den verksamhet de arbetar i. Förskollärare, rektorer samt personer på förvaltningsnivå beskriver alla på olika sätt hur programmet har lett till tryggare pedagoger på förskolorna samt ett ökat fokus på undervisning där kvalitén har blivit högre. Flera på förvaltningsnivå beskriver hur de upplever att förskollärare blivit tryggare i sin roll som undervisande pedagoger samt tryggare i sina didaktiska val.

Tryggare förskollärare och barnskötare som nu kan beskriva hur och varför de väljer att undervisa på ett speciellt sätt, tidigare var det mer fokus på vad de gjorde för aktiviteter (person på förvaltningsnivå).

Vår upplevelse är att vi ser: Ett säkrare ledarskap, förskollärare som leder arbetslagen på ett tydligare sätt, en förståelse för att "min egen" undervisning gör skillnad, en efterfrågan till fördjupning och analys, ett eget ansvarstagande kring planerings- och reflektionsunderlag (person på förvaltningsnivå).

På ett liknande sätt beskriver även förskollärarna själva att medverkan i programmet lett till en förhöjd yrkeskompetens, mycket tack vare det kollegiala lärandet som tagit större plats som ett resultat av programmet. Flera framför att kvalitén på utbildningen höjts då förskollärarna blivit bättre på att koppla teori till praktik. Samt att de numera bättre följer läroplanen och fångar upp undervisningstillfällen i högre grad och på bättre sätt.

Jag känner mig mycket säkrare på min uppgift som lärare och min undervisning. Hela förskolenheten har fått en fördjupad kunskap om undervisning och dess utformning. Vi har haft bättre reflektioner och jag kan med större säkerhet säga att vi arbetar och följer läroplanen (förskollärare).

Programmet har gjort att verksamheter i större utsträckning nu fokuserar på undervisning i förskolan till följd av att de fått kunskap om olika teorier och praktiker. Flera förskollärare lyfter att undervisningen numera ses som en naturlig del i verksamheten och att det finns större samsyn kring vad undervisning i förskolan innebär. Det har införts mer strukturerade samplanerings- och samvärderingsunderlag vilket lett till ökad medvetenhet om olika didaktiska val som grundar sig i forskning. Även rektorerna ser hur undervisningen har ökat i kvalitet och att den har fått en tydligare förankring i läroplanen.

Jag samplanerar och sambedömer på ett tydligare sätt. Tidigare hade vi inte lika tydliga mallar och hade inte sambedömning på hur undervisningen skett. Nu tittar vi mer på hur vi pedagoger genomfört undervisningen och analyserar varför det blivit som det blivit (förskollärare).

Vi har mer fokus på att se resultat av vår undervisning och analyserar varför det blev som det blev när vi gjorde som vi gjorde? Vi har fått syn på att stressen minskar när man fortfarande arbetar utifrån läroplanens mål men avgränsar det man ska dokumentera kring, till ett "nertrattat" lärområde eller läroobjekt (person på förvaltningsnivå).

Medvetenheten kring hur vi arbetar med Läroplanen, undervisning utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet har ökat. Att inte ta saker förgivet utan att reflektera kring hur och vad vi gör samt varför en extra gång. Jag upplever att effekten blivit att det vi gör mer kommer barnen tillgodo i form av tydligare dokumentation och medveten undervisning (rektor).

Genom att förskollärare blivit tryggare i sitt undervisningsuppdrag och kvalitén har breddats i förskolan, så beskriver även flera förskollärare hur medverkan i FoU-programmet gjort förskolan mer individanpassad. De belyser att de är mer bekväma i att använda olika teorier i olika moment beroende på vad som passar för barnen. Istället för att använda en teori som de själva är bekväma med som pedagoger, försöker de se vilken teori som fungerar bäst för barnet vid ett visst tillfälle. Teorierna som programmet presenterat gör att förskollärarna numera har bättre diskussioner kopplat till barns lärande, vilket gör att de är mer medvetna om vad de gör och varför.

Vi har gått från att filma oss för lite till för mycket och sedan lagom, från att bedöma barns kunskaper till att bedöma bara våra egna insatser till att sedan TITTA på barns kunskaper/erfarenheter, men BEDÖMA våra insatser. Vi har gått från att tänka att man ska hitta en teori som passar OSS, till att föröka se vilken teori som passar BARNET just nu (förskollärare).

Även om de allra flesta deltagare ser stora effekter på verksamheten så nämner ändå några förskollärare (15 stycken) att de inte ser eller upplever några effekter från medverkan i programmet. Anledningarna till detta varierar men vissa upplever att de inte varit med tillräckligt länge för att se dess effekter, medan andra beskriver att programmet i sig inte bidragit till effekter i verksamheten då arbetsbelastningen varit tung och det varit tidsbrist i förskolan.

Inte så stora (effekter), tyvärr. Tidsbrist och underbemanning har gjort genomförandet svårt. Det har varit svårt att få kollegor att förstå att de ska applicera den aktuella undervisningsmodellen i det aktuella projektet man har, det ska inte bli ett separat projekt (förskollärare).

Det har varit stressigt. Personer i verksamheten som varit med i programmet har blivit sjukskrivna pga. stress orsakad av bl.a. Fundif (förskollärare).

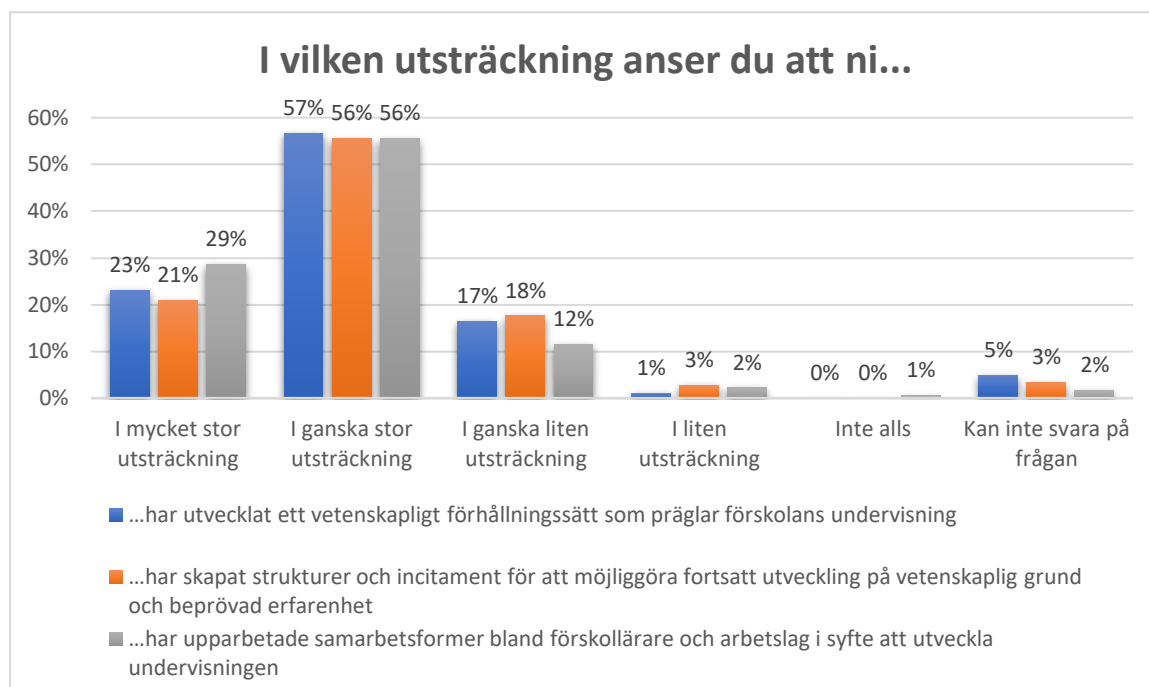
Detta är viktigt att deltagande aktörer och Ifous tar med sig för framtida FoU-program då programmet annars riskerar att göra mer skada än nytta för vissa individer när arbetsbelastningen blir ohållbar.

Arbetsätt och strukturer som möjliggör undervisning i förskolan

I enkäten tillfrågades samtliga deltagare om de har utvecklat samarbetsformer bland förskollärare och arbetslag i syfte att utveckla undervisningen. Av samtliga respondenter svarade 84 % att de upplevde att man hade detta i mycket stor, eller ganska stor utsträckning. Intressant att notera är att

bland de 14 % som inte tyckte att man hade utvecklat samarbetsformer var samtliga, förutom en respondent, förskollärare. Det verkar således finnas en mer positiv uppfattning angående samarbetsformer bland rektorer och personer på förvaltningsnivå, än bland förskollärarna själva.

Vidare ställdes frågor om i vilken utsträckning deltagarna anser att det skapats strukturer för utveckling på vetenskaplig grund samt om man har utvecklat ett vetenskapligt förhållningssätt. Vad gäller det vetenskapliga förhållningssättet till förskolans undervisning svarar 80 % att det skett i mycket stor, eller ganska stor utsträckning, medan 76 % anser att det skapats strukturer för fortsatt utveckling på vetenskaplig grund. 20 % tycker inte att det skapats sådana strukturer som möjliggör fortsatt utveckling på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

I fritextsvaren, som 36 respondenter valt att fylla i, framkommer bland annat att man ser hur det här arbetet bara har börjat och hur de behöver fortsätta jobba för att strukturer och arbetssätt ska leva kvar längre. En respondent beskriver det så här:

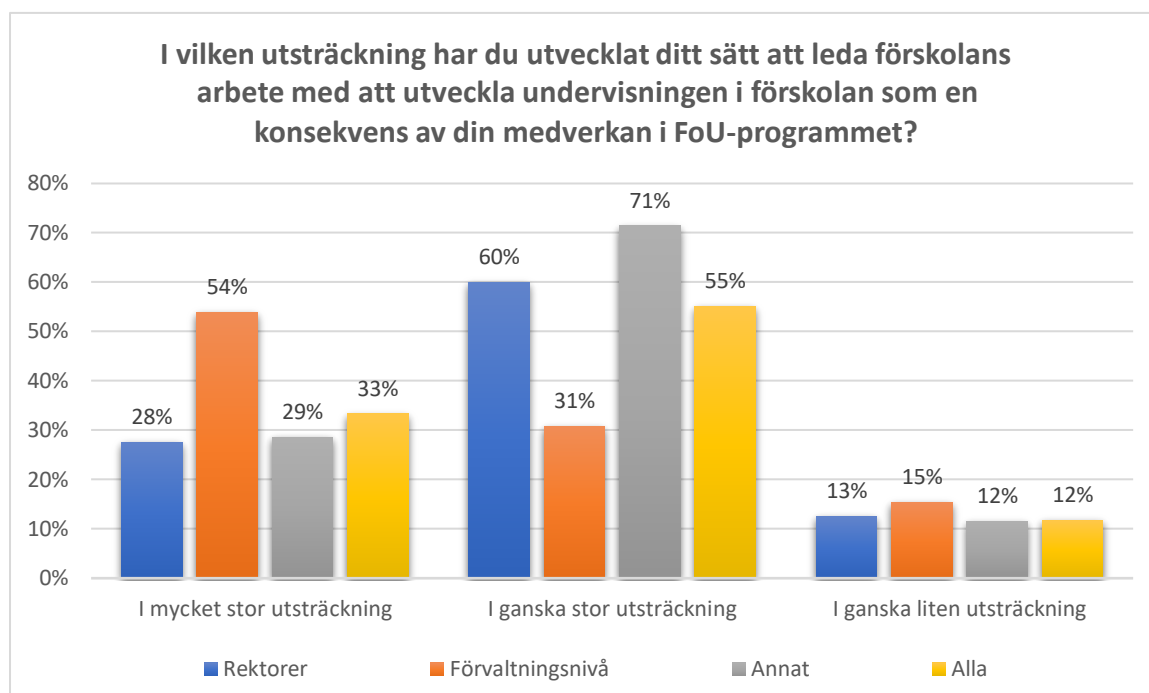
Vi har fått en start genom detta för att möjliggöra fortsatt utveckling på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet – viktigt nu att fortsätta detta förhållningssätt (förskollärare).

Några beskriver även i fritextsvaren att mycket av strukturen och arbetssättet redan fanns på plats innan deras medverkan i FoU-programmet.

Mycket av detta fanns även innan Fundif, men på vissa av frågorna har Fundif bidragit positivt till att än mer synliggöra vikten av till exempel struktur för utveckling på vetenskaplig grund (rektor).

Förutsättningar för att leda förändring

I enkäten fick rektor, personer på förvaltningsnivå samt personer med annan befattning (som inte är lärare) frågan om i vilken utsträckning de har utvecklat sitt sätt att leda utvecklingen med undervisning i förskolan som en konsekvens av programmet. Vid en sammanslagning av hur alla tre grupper har svarat så säger 33 % att de utvecklats i mycket stor utsträckning, 55 % svarar i ganska stor utsträckning och 12 % svarar att detta skett i ganska liten utsträckning. I diagrammet nedan framgår även att personer på förvaltningsnivå i större utsträckning anser att de har utvecklats än vad rektorerna anger.

Av de 60 personer på ledningsnivå som fick frågan i enkäten valde 30 att i fritext beskriva vad de har utvecklat och på vilket sätt. Medverkan i FoU-programmet tycks ha bidragit till att det egna ledarskapet har utvecklats i stor utsträckning. Det är framför allt samtalen med andra ledare och föreläsningarna som bidragit till att man utvecklats som ledare i den egna organisationen. En respondent beskriver det såhär:

Programmet har varit ett stöd i mitt eget ledarskap, uppföljning ifrån programmets olika delar har varit en stor kraft (person på förvaltningsnivå).

Vidare beskriver flera hur de utvecklat sin egen förmåga att koppla teorier till praktik samt att förmedla denna teoretiska förankring till anställda inom verksamheten. Befintliga teorier har kompletterats med fler och mer nyanserade teorier som gett en bredd i utvecklingen av undervisning i förskolan. I kombination med den ökade förståelsen för olika vetenskapliga synsätt beskrivs det även hur rektorer och personer på förvaltningsnivå kunnat leda personalgruppen genom ett utvecklat språkbruk och djupare diskussioner kring vad undervisning är och hur man kan bedriva den.

I samtal både enskilt och i grupp med personal har språket breddats när vi pratat om undervisning och vi kommer djupare in på hur och varför, syfte och resultat i samtalen (rektor).

Till sist beskrivs även att det kollegiala lärandet har varit en förutsättning för att leda utvecklingsarbetet kring undervisning i förskolan. Detta har utvecklats inte bara internt inom den egna verksamheten utan även mellan olika verksamheter genom nätverk.

Jag har blivit mer medveten kring hur jag kan hitta former för att förskollärarna ska dela med sig till varandra samt analysera ihop. Jag har utvecklat ett mer gränsöverskridande arbetssätt mellan förskolor där de får ta del av varandras kompetens och kunskap samt utmaningar (rektor).

Samtliga deltagare fick i enkäten med egna ord beskriva vilket mervärde FoU-programmet har gett dem i deras yrkesroll. När vi analyserar svaren utifrån deras olika yrkesroller ser vi att både rektorer och personer på förvaltningsnivå nämner ökad kunskap som det främsta mervärdet som programmet gett dem. Flera rektorer beskriver att programmet bidragit till att de fått fördjupad förståelse för vad undervisning i förskolan kan innebära, och ökad insikt i olika teorier, verktyg och metoder. Detta innebär att de kan stötta pedagogerna i förskolan på ett mer fördjupat sätt än tidigare då de själva fått kunskap som gör att de kan göra mer medvetna val kring undervisningen.

Det har gjort att jag har ändrat min syn på undervisning utifrån olika teorier. Tidigare har jag som rektor varit delaktig i att skapa dokument och strukturer för det systematiska kvalitetsarbetet som byggt på den teori som jag varit mest bekväm med. I den förvirring som vi har befunnit oss i under programmet har det vuxit fram hos mig att det systematiska kvalitetsarbetet bör vara flerstämmigt för att kunna möta förskollärarnas olika undervisningsmetoder och planeringar (rektor).

Deltagare på förvaltningsnivå beskriver hur ökad kunskap i att leda, organisera och välja processer är ett mervärde de tar med sig från programmet. Även kunskap som styrker vikten av att driva undervisning i förskolan lyfts fram.

Många rektorer lyfter att ökad tydlighet i yrkesrollen är ett mervärde från programmet. Rektorer beskriver hur programmet bidragit till att deras yrkesroll tydliggjorts och stärkts, de har blivit mer medvetna kring val i verksamheten och att det pedagogiska ledarskapet har fördjupats.

Upplever att jag stärkts i mitt pedagogiska ledarskap genom en ökad medvetenhet om vad jag kan stödja, styra och störa i arbetet med undervisning (rektor).

Rektorerna lyfter även att de utvecklats i sin yrkesroll som resultat av de kunskaper programmet medfört då de det blivit tydligare att prata uppdrag och yrkesroll. Genom kunskaperna har de blivit stärkta i vad deras roll i undervisningen är och vilka val de kan göra för att nå fram till olika barn.

Jag känner att jag har utvecklats i min yrkesroll som rektor och pedagogisk ledare samt fått ny kunskap och input, nya infallsvinklar kring undervisning generellt och undervisning utifrån vetenskaplig grund. Jag har utvecklat nya tankar och reflekterat kring pedagogik, didaktik, undervisning, förskollärarens roll, rektorns roll och vikten av styrkedjan (rektor).

Deltagare på förvaltningsnivå lyfter även fram att deras ökade medvetenhet som ett mervärde från programmet. De beskriver hur de fått en tydligare inblick i hur verksamheterna arbetar och vilka

förutsättningar, styrkor och utmaningar de står inför. Detta har gjort att de fått en större medvetenhet kring organisationens betydelse för utvecklingsarbetet på förskolorna och vikten av en likvärdig förskola i kommunen.

Den har gett en större medvetenhet kring organisationens betydelse för utvecklingsarbetet, ledarskapets betydelse både gällande processer, rektor och "mellanledaren"(nyckelpersonen). Den har gett mig olika verktyg för uppföljning och vidare planering i utvecklingsarbetet (person på förvaltningsnivå).

Inblick i hur verksamheterna arbetar, var vi står i organisationen och vilka förutsättningar, styrkor och utmaningar vi har (person på förvaltningsnivå).

Till sist lyfter både rektorer och deltagare på förvaltningsnivå fram det kollegiala lärandet som ett stort mervärde i programmet. Detta är något som beskrivs mer i detalj längre ner i rapporten under rubriken Kollegialt lärande.

Förskolläraernas utveckling

Vad gäller förskolläraernas utveckling så fick även dessa svara på frågan vilket mervärde programmet har gett dem i deras yrkesroll. I likhet med rektorer och personer på förvaltningsnivå så lyftes ökad kunskap fram som det främsta mervärdet. Framför allt är det ökad kunskap inom forskning, teorier och metoder kring undervisning som ses som det främsta mervärdet i deras yrkesroll, då det ger dem en möjlighet till fördjupad undervisning av barnen.

Jag kan lättare stödja mig på forskning i val av undervisning och hur de kan gynna barns utveckling och lärare (förskollärare).

Förskollärarna beskriver att de numera har en större insikt och förståelse för olika teorier och arbetssätt, vilket gör att de kan undervisa mer mångsidigt för att nå fram till varje barn. Många har fått ökad kunskap kring hur de kan planera och anpassa undervisningen utifrån barnens behov.

Större medvetenhet om hur jag undervisar och fler infallsvinklar för att undervisa på ett mer mångsidigt sätt för att nå varje barn (förskollärare).

Jag upplever att vi i arbetslaget har en ökad kunskap kring hur man kan planera för undervisning och anpassa undervisningen utifrån barnens behov samt även variera upplägget med hjälp av de olika teorierna vi har fått testa på under tiden av detta program (förskollärare).

Ytterligare ett mervärde som lyfts fram är en ökad trygghet i yrkesrollen bland förskollärare. Trygghetskänslan grundar sig i att förskollärarna ser en tydligare länk mellan teori och praktik, samt att de bättre kan avgöra val av metod och teori i undervisningen. Det beskrivs att de fått en trygghetskänsla av att de numera kan göra medvetna val i undervisningen och kan se vad barngruppen behöver. Programmet har även medfört en stärkt stolthet i yrkesrollen.

Mer självsäker och stärkt i min roll som lärare och undervisande pedagog. Stärkt i att jag är lärare. Stärkt i att jag undervisar barn. Stärkt i att förskolan är ett led i utbildningen (förskollärare).

Denna trygghet i yrkesrollen har även bidragit till att många upplever hur de nu har ett gemensamt professionellt språk i deras yrkesroll. De kan använda gemensamma begrepp och teorier för att diskutera om saker som rör förskolan, barnen och undervisningen, vilket gör förskolan mer likvärdig. Numera pratar förskollärarna om undervisning i förskolan på ett sätt som de tidigare inte gjort.

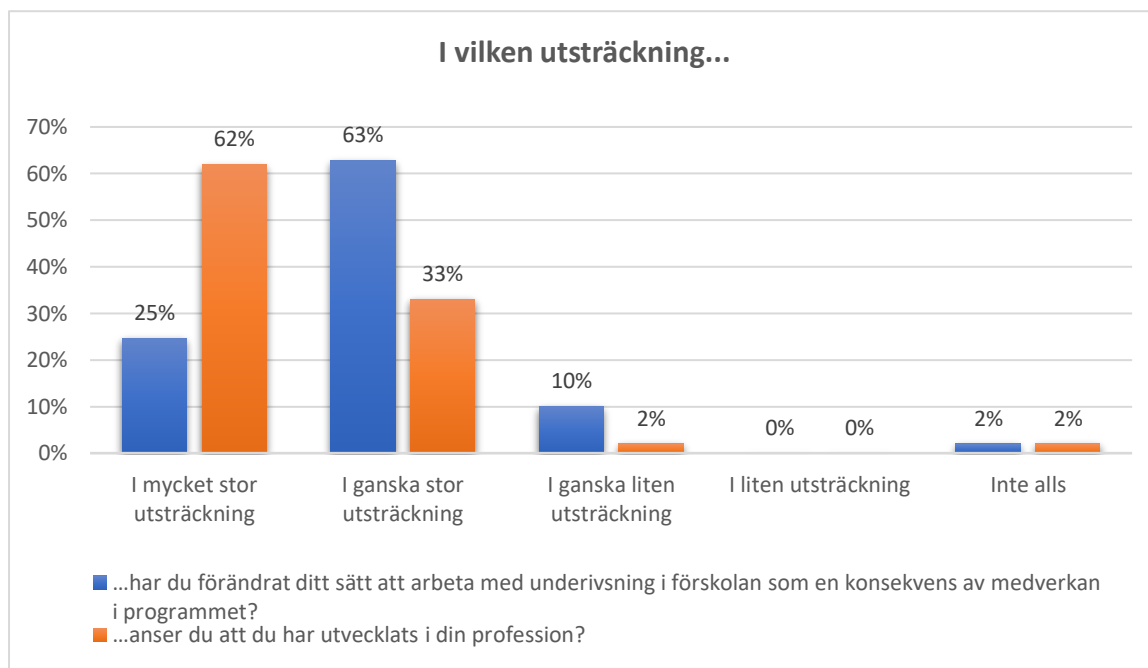
*Programmet har bidragit till yrkesprofessionen och gett mig en god grund att utvecklas vidare utifrån. Det är nu helt naturligt att prata om undervisning, utbildning och lärare i vardagligt tal med både kollegor, barn och vårdnadshavare
Det gjorde jag inte för tre år sedan (förskollärare).*

Även förskollärare lyfte fram det kollegiala lärandet som ett stort mervärde i programmet. Det har berikat deras yrkesroll då mötet med kollegor, både inom kommunen och från andra kommuner, gjort att de kan stötta och hjälpa varandra. Det har även tillfört ny kunskap och satt igång intressanta diskussioner och reflektioner i kollegiet.

Att möta andra verksamma förskollärare med stor kompetens har gett mycket inspiration och kunskap. Som relativt nyutexaminerad var teorierna i sig inte nya men att lyssna på andra verksammas reflektioner har gett väldigt mycket (förskollärare).

Läs mer om detta längre ner i rapporten under rubriken Kollegialt lärande.

I enkäten ombads förskollärare att svara på frågan i vilken utsträckning de förändrat något i sitt sätt att arbeta med undervisning i förskolan som en konsekvens av medverkan i programmet. Resultatet visar att 88 % av förskollärarna i mycket eller ganska stor utsträckning har förändrat något i sin undervisning. Detta resultat sammanfaller väl med resultatet på frågan i vilken utsträckning de har utvecklats i sin profession. På den frågan svarar hela 95 % att de utvecklats i mycket eller ganska stor utsträckning. Se diagram nedan för exakt fördelning av båda frågorna.

Resultatet på båda dessa frågor är mycket positivt för programmet och respondenterna har svarat högt på båda. Men intressant att notera är att respondenterna i större utsträckning anser att de har utvecklats i sin profession (där en majoritet svarat att detta skett i mycket stor utsträckning) jämfört med hur många som har förändrat något i sitt sätt att arbeta (där endast en fjärdedel svarar att detta skett i mycket stor utsträckning). Vad detta exakt beror på, vet vi inte. Men att själv utvecklas i sin profession är förstås ett första steg mot att sedan kunna genomföra en förändring i sitt praktiska arbete. Det kan därför anses troligt att fler konkreta förändringar kommer ske längre fram när det gått lite tid. En respondent valde att kommentera frågan om vad de har ändrat i sitt arbete så här:

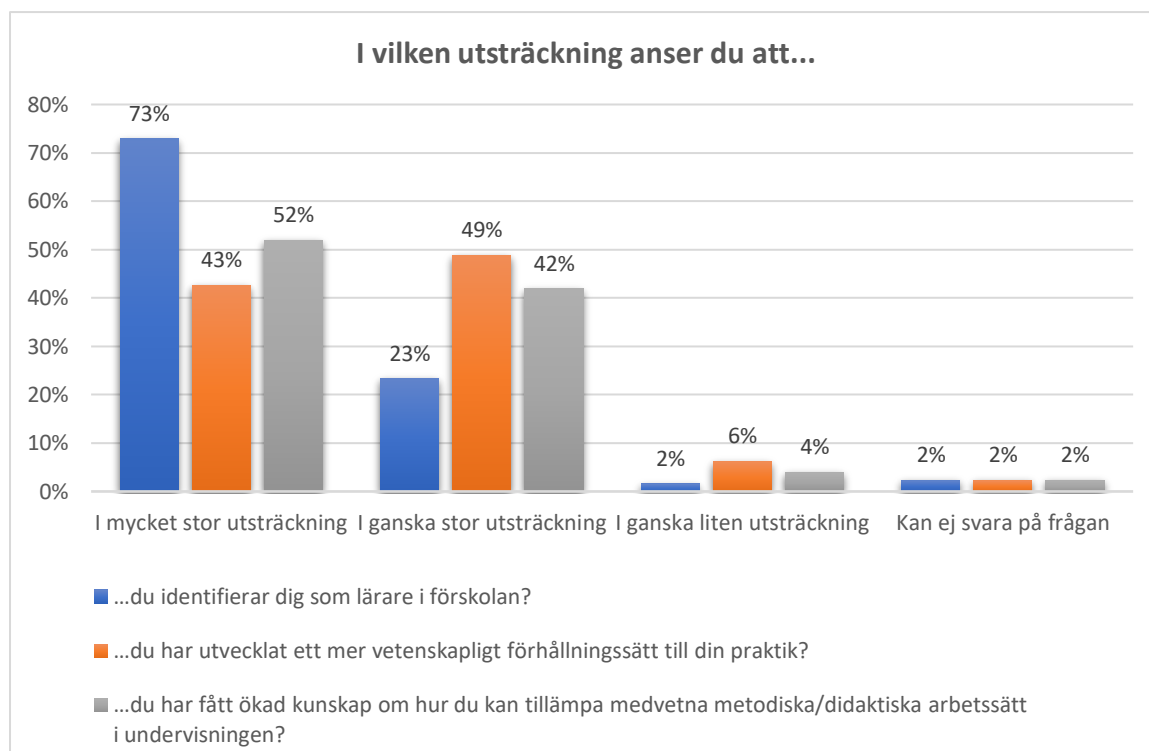
Det sitter tyvärr inte i ryggmärgen ännu. Jag är trygg med begreppen och teorierna, men praktiskt är jag inte där än (förskollärare).

Flera andra beskriver hur de fått en ökad medvetenhet om de teoretiska begreppen och hur de nu kan bedriva en mer medveten undervisning i förskolan.

Framförallt är medvetenheten större. Vi har filmat mer för att få syn på, och kunna reflektera över, lärarnas roll i undervisningen. Jag har blivit medveten om vikten av ämneskunskaper för att veta VAD jag ska undervisa om (förskollärare).

Jag tänker mer på att knyta det vi gör till forskning. Vi har oftare en teori som passar till undervisningstillfället än tidigare. Teori och praktik är mer nära varandra nu – hopkopplade (förskollärare).

Vidare fick förskollärarna i enkäten svara på frågor om deras utveckling kopplat till olika områden. Frågorna gällde huruvida de identifierar sig som lärare i förskolan och i vilken utsträckning de har utvecklat ett mer vetenskapligt förhållningssätt till sin praktik. Den sista frågan handlade om huruvida de fått ökad kunskap om hur de kan tillämpa medvetna metodiska/didaktiska arbetssätt i undervisningen. Se diagram nedan för andel svar på respektive fråga.

Frågan om respondenterna identifierar som lärare i förskolan har vi ställt i enkäten under alla tre år som programmet har pågått. Det vi kan se är att år 1 svarade 10 % (22 respondenter) att de inte alls identifierade sig som förskollärare med tydligt undervisningsuppdrag och under år 3 var det ingen som svarade detta. Endast 2 % procent svarade att de fortfarande gör det i ganska liten utsträckning.

I fritextsvaren lyfter flera respondenter fram att de utvecklats mycket under programmet men att arbetet måste fortsätta få ta tid för att effekter ska kunna ses över tid. Flera beskriver hur man hoppas på att kunna behålla vissa strukturer för att fördjupa sig än mer samt hur utmanande det är att få tiden att räcka till.

Det handlar i slutändan om tid för reflektion och planering för att få en god undervisning i förskolan. Jag känner att den tiden inte alltid finns då vi har hög sjukfrånvaro samt mycket stora barngrupper. Allt för ofta försöker vi rädda dagen och släcka bränder (förskollärare).

För att hålla detta levande behövs det skapas mer hållbara strukturer för enskild reflektions- och planeringstid (förskollärare).

Även styrgruppsmedlemmarna ser att programmet har påverkat förskollärarnas utveckling. Det har bland annat medfört en helt annan förståelse för undervisningsbegreppet än vad som funnits tidigare. Från att förskollärare inte har velat tala om undervisning i förskolan, till att de fått en djupare förståelse för undervisning och tagit till sig undervisningsbegreppet.

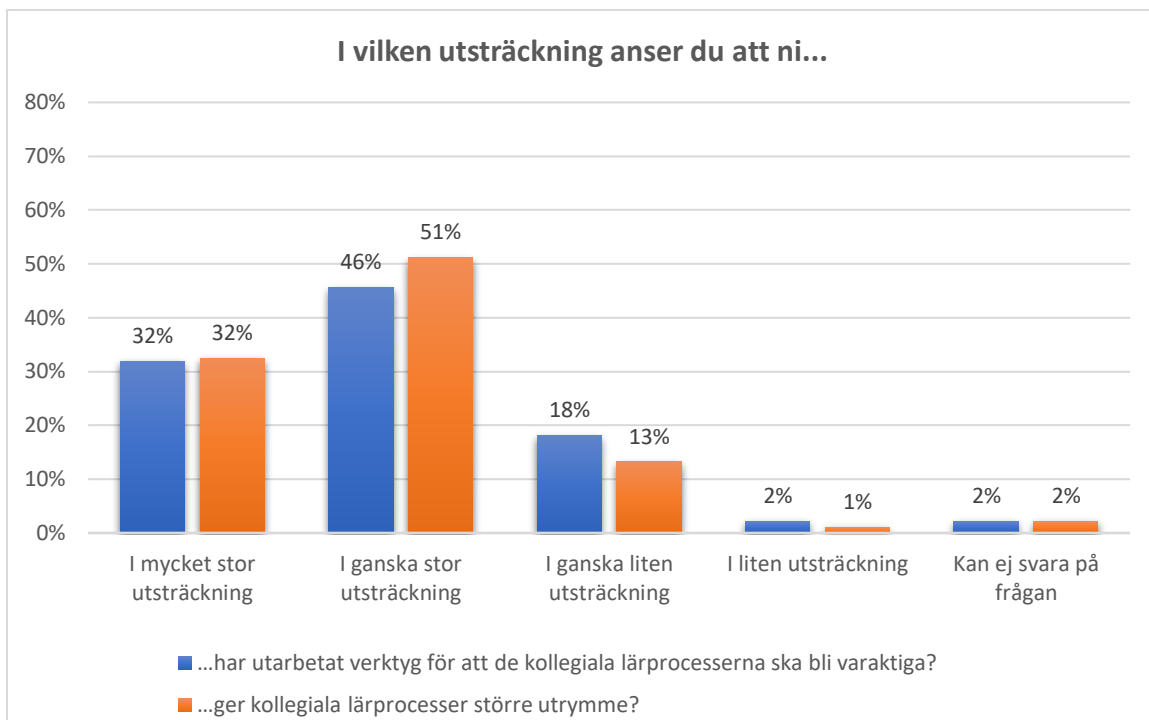
Jag tänker också att under de här tre åren så kan jag se att innebörden i undervisningsbegreppet har breddats hos oss. Från initialt när man började använda begreppet undervisning, och kanske gjorde ett likhetstecken med aktiviteter som var ett annat begrepp som vi använde tidigare, till att nu mer fördjupat se vad en undervisning i förskolan kan bestå av, och hur vi tänker kring den. Just det här med att få lite mer breddning i samsynen kring begreppet (styrgruppsmedlem).

Övriga styrgruppsmedlemmar bekräftar detta och belyser att förskollärarna blivit mer bekväma i sina yrkesroller, i att undervisa barnen, i att anamma sin ledarskapsroll, och att pedagogerna pratar mer om ledarskap och hur de kan använda det för att stimulera barnen.

De känner sig mycket proffsigare nu för dom kan berätta HUR de undervisar, inte bara ATT de gör de (styrgruppsmedlem).

Kollegialt lärande

I enkäten tillfrågades samtliga deltagare i vilken utsträckning de har utarbetat verktyg för att de kollegiala lärprocesserna ska bli varaktiga samt i vilken utsträckning de ger kollegiala lärprocesser större utrymme.

Generellt svarade cirka 80 % att detta skett i mycket eller ganska stor utsträckning på båda frågorna. Värt att ändå notera är att 20 % svarade att man i ganska liten, eller liten utsträckning har utarbetat verktyg för att de kollegiala lärprocesserna ska bli varaktiga. När svaren analyseras ytterligare uppdelat på befattning så ser man att det framför allt är förskollärare som, på båda frågorna, tycker att detta skett i ganska liten, eller i liten utsträckning. Rektorer och personer på förvaltningsnivå tycks således i större utsträckning anse att kollegiala lärprocesser får större utrymme samt att man utarbetat verktyg för att de ska bli varaktiga.

I enkäten ställdes även tre frågor om arbetet i utvecklingsgruppen till lärare och personer som angett övrig befattning. Den första frågan handlade om i vilken utsträckning arbetet i utvecklingsgruppen har inspirerat dem under de kollegiala samtalen. Här ansåg totalt 87 % att detta skett i mycket eller ganska stor utsträckning. På den andra frågan om det i utvecklingsgruppen har skapats ett samtalsklimat där de känner sig trygga att samtala om sin undervisning, svarade totalt 91 % att detta skett i mycket eller ganska stor utsträckning. Den sista frågan handlade om i vilken utsträckning de blivit bättre på att utveckla undervisning tillsammans med sina kollegor. Även här svarade hela 91 % att detta skett i mycket eller ganska stor utsträckning. Över lag kan de här resultaten tolkas som att förskollärarna är mycket nöjda över arbetet i utvecklingsgrupperna och det kollegiala utbytet med kollegor.

Även styrgruppsmedlemmarna beskriver hur det kollegiala lärandet har stärkts under programmet. De beskriver bland annat hur samarbetet mellan rektorer i rektorsgruppen har utvecklats till det bättre. Styrgruppsmedlemmarna menar att rektorerna blivit tryggare i sitt ledarskap och därmed blivit tryggare i att utmana och våga sig in i de pedagogiska diskussionerna.

En annan effekt som jag inte tänkte på från början, var att jag ser att det händer också väldigt mycket mellan förskolans rektorer. De har börjat diskutera pedagogiska frågor sinsemellan på en helt annan nivå. De utmanar varandra på en helt annan nivå, där en del rektorer verkligen är blåslampa i häcken på kollegor. På ett professionellt och tydligt, men ändå vänligt och gemensamt, utvecklande sätt (styrgruppsmedlem).

I rektorsgruppen har det blivit ett mer gemensamt ställningstagande utifrån undervisning i förskolan, och också ett behov av att ha mer likvärdighet kring olika dokument som vi använder, olika mallar. Det har blivit en tydligare riktig i diskussionerna (styrgruppsmedlem).

Konsekvenser på barns kunskapsutveckling

Både rektorer och förskollärare beskriver i fritextsvar i enkäten att medverkan i programmet har medfört bättre förutsättningar för lärande hos barnen genom att programmet höjt pedagogernas kompetens. Flera förskollärare upplever att ett ökat medvetande hos pedagoger innebär bättre förutsättningar för lärande hos barnen, då pedagogerna är mer medvetna om olika didaktiska val som passar olika barn i olika situationer. Programmet har gett förskollärarna kunskaper om olika teorier, arbetsätt och verktyg, vilket innebär att barnen ges fler möjligheter till kunskapsutveckling.

Att jag som pedagog är mer medveten i mötet med barnen ger barnen större möjlighet till utveckling. När vi arbetar på ett medvetet sätt kan vi fånga upp och stötta alla barn utifrån deras individuella behov (förskollärare).

Variationen av teoriingångar inkluderar alla barn och det ger känslan av att alla barn i gruppen får en slags likvärdig undervisning där varje individ får utvecklas. Arbetslagens medvetenhet om det didaktiska i undervisningen har ökat barnens lärande (rektor).

Vidare beskriver förskollärare att en effekt av programmet är att barnen erbjuds fler undervisningstillfällen med tydligare mål, vilket är bra för barnens kunskapsutveckling. Barnen erbjuds fler undervisningstillfällen delvis på grund av att pedagogerna har jobbat mer systematiskt med samplanering och med tydligare mål, och delvis på grund av att fler spontana undervisningstillfällen tas upp.

Vi har i dag en tydligare struktur i det systematiska kvalitetsarbetet och har resulterat i att undervisningen, spontan och planerad har fördjupats och gör skillnad för barnen (förskollärare).

Barnen får ta del av undervisning under större delen av dagen, genom att jag bedriver den spontana undervisningen. Ser alla möten med barnen som tillfällen och möjligheter att få till ett lärande (förskollärare).

Både förskollärare och deltagare på förvaltningsnivå lyfter att en konsekvens av programmet är att barnen är mer delaktiga i undervisningen nu, vilket gynnar barnens kunskapsutveckling. Barnen får idag ta mer plats och får mer inflytande i lärprocesserna på ett sätt som förskollärarna upplever är bra för barnens kunskapsutveckling.

Jag har låtit deras tankar om olika ting tagit mer plats. Jag lägger mycket större vikt på att fånga upp barns funderingar och inte alltid rättar till dem utan försöker använda mig av deras idéer i min planering för kommande undervisning. Det blir en röd tråd i undervisningen (förskollärare).

I förskolans självvärderingar framgår att barns inflytande i undervisningen ökat (kvalitativ bedömning). I dialoger framgår att förskolepersonalens

undervisningskompetens ökat och att ansvaret för undervisningen har blivit tydligare (person på förvaltningsnivå).

Både förskollärare och rektorer berättar hur de har mätt effekterna av arbetet på barngrupperna. De lyfter olika sätt de har mätt effekter; filmat undervisning, använt sig av förbedömning och efterbedömning för att mäta och andra har dokumenterat och sambedömt.

Just det härmed för och efterbedömning är något vi alla tagit till oss. I början av ett projekt kollar vi var barngruppen är rent kunskapsmässigt och sedan gör vi en liknande avstämning när projektet kommit en bit på vägen (förskollärare).

I vissa arbetslag har man genom SKA-dokumentets tydliga målformulering och beskrivning av kriterier för utveckling kunnat följa barns utveckling och se spår av förändrat kunnande som kunnat kopplas till aktiviteter i programmet (rektor).

Även om många deltagare beskriver effekter av FoU-programmet, både för verksamheten i stort och för enskilda barns kunskapsutveckling, så framkommer det ändå flera svar bland såväl förskollärare och rektorer som bland personer på förvaltningsnivå, att man inte ser några effekter alls på barns kunskapsutveckling. Delvis handlar det om svårigheten med att mäta effekter på barns kunskapsnivå och delvis att man rentav inte tycker att det bidragit till att öka barns lärande eller att det gått för kort tid och att arbetet behöver pågå längre.

Jag kan inte i dagsläget se att barnens kunskapsutveckling har förändrats pga. min medverkan i Fundif (förskollärare).

På kort sikt har det inte gett så stor effekt på barnens kunskapsutveckling, då vi ser att det mest gett effekt på de förskollärare som deltagit. På längre sikt kommer det här att ge barnen bättre förutsättningar att öka sin kunskapsutveckling i samband med att utbildningens kvalitet har stärkts (rektor).

Vi har inte mätt effekterna av arbetet i barngrupperna. Just detta tycker jag är den svåra biten i allt detta, hur ser vi det i utbildningen? (rektor).

Det är en svår fråga att besvara eftersom vi i det systematiska kvalitetsarbetet inte har bra metoder för att mäta kvalitetseffekten av undervisningen. Dock har fler, både planerade och spontana, undervisningssituationer genomförts och medvetenheten har ökat hos förskollärarna kring undervisningens innehåll och betydelse (person på förvaltningsnivå).

2.2 Programmets innehåll och upplägg

Deltagarnas upplevelse av programmets innehåll och stöd

I enkäten tillfrågas samtliga deltagare i vilken utsträckning de anser att programmets innehåll har varit inspirerande samt om innehållet har varit relevant för att de ska kunna utveckla sitt arbete. Hela 97 %

svarar att programmets innehåll har varit inspirerande i mycket eller ganska stor utsträckning. 95 % menar i mycket eller ganska stor utsträckning att programmets innehåll har varit relevant.

Några deltagare valde att kommentera det så här:

Programmet har genomförts perfekt i tiden, samtidigt som den nya läroplanen kom och gav extra skjuts i arbetet med undervisningen i förskolan (rektor).

Har fått mycket med mig i min roll, att kunna möta olika lärostilar. Blivit nyfiken på att studera till master i didaktik (förskollärare).

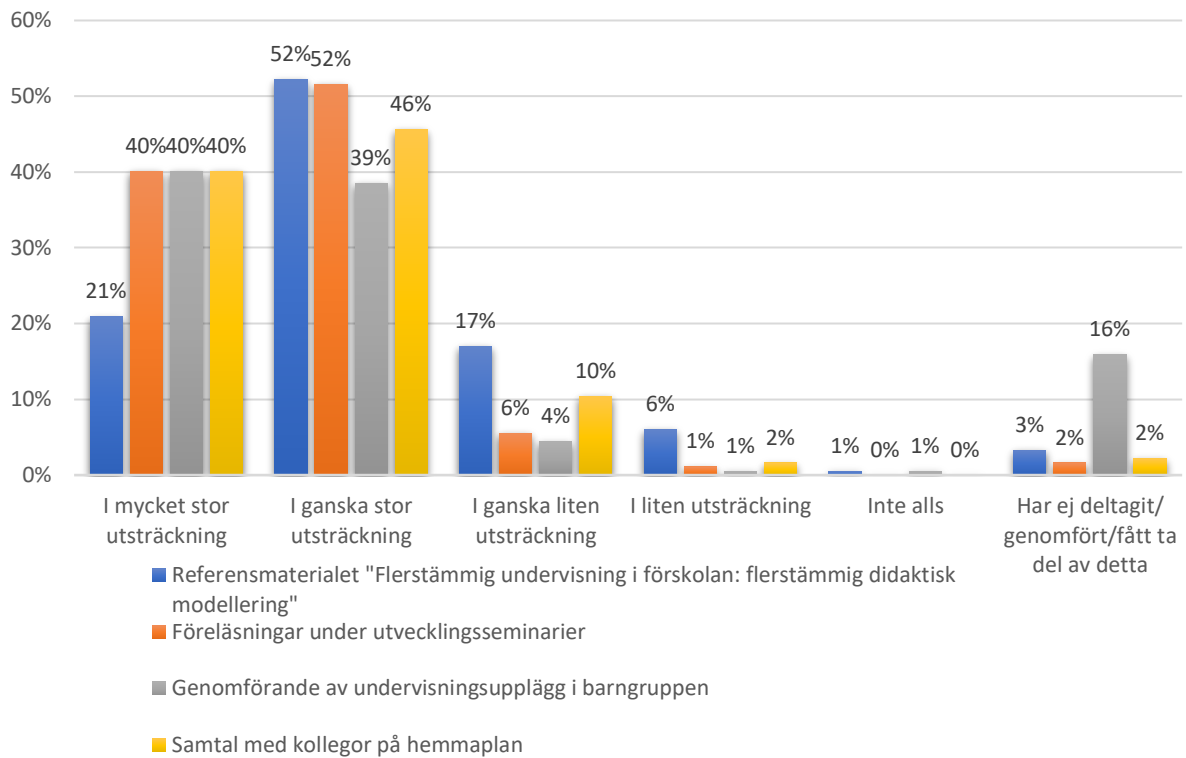
Respondenterna svarar mycket positivt på båda de här frågorna och generellt verkar deltagarna vara mycket nöjda med innehållet i programmet. Det var dock en kommentar i fritextsvaren som stack ut från övriga:

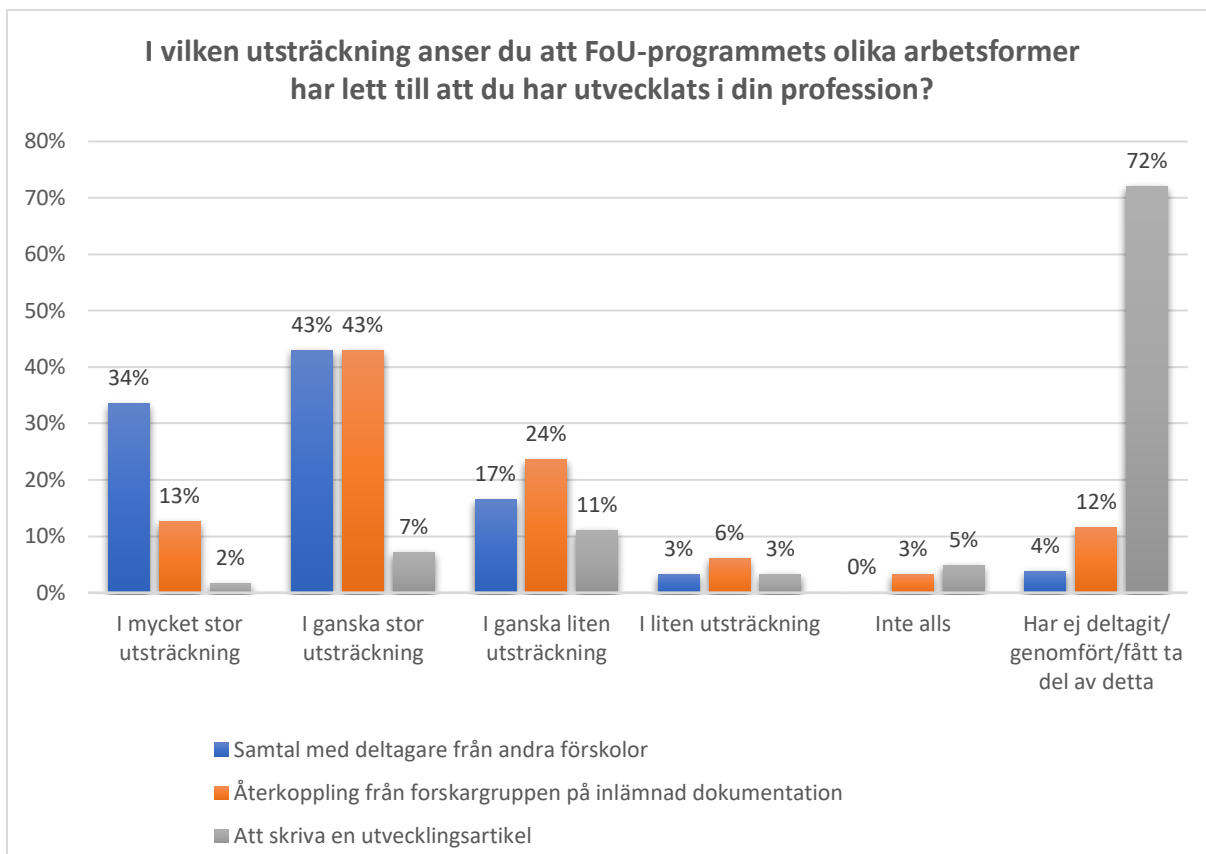
Jag förstår att det är svårt att möta alla på "rätt nivå" i ett sånt här program, men jag upplevde att de hela tiden höll sig i ändarna. Antingen alldeles för svårt (fundif-häftet och det skrivna språket) och alldeles för lätt, nästan "klapp på huvudet" under föreläsningarna. Det kändes att de inte var förskollärare, de som pratade. De hade inte känslan och helheten och knappt respekten, för vår verksamhet (förskollärare).

Detta var inte en åsikt som var återkommande varken bland enkätsvaren eller i fokusgruppsintervjun med styrgruppen. Men det kan ändå vara relevant att ta diskussionen vidare internt kring vilken nivå man lägger på de olika delarna i ett stort program med många deltagare samt hur man säkerställer en ömsesidig respekt mellan olika professioner.

I enkäten fick samtliga deltagare frågor kring i vilken utsträckning de anser att FoU-programmets olika arbetsformer har lett till att de har utvecklats i sin profession. Här fick bedöma sju mer eller mindre återkommande inslag i programmets genomförande. Svaren redovisas i två diagram här nedan eftersom alla sju frågor inte fick plats i ett diagram.

I vilken utsträckning anser du att FoU-programmets olika arbetsformer har lett till att du har utvecklats i din profession?

Vi kan konstatera att momenten generellt har varit väldigt uppskattade under programmet. Framför allt de moment som handlade om *föreläsningar på utvecklingsseminarierna, genomförande av undervisningsupplägg samt samtal med kollegor* verkar ha lett till störst utveckling hos deltagarna. I fritext beskriver en deltagare det såhär:

Att delta i seminarierna har varit absolut mest givande! Helst fysiskt på plats tillsammans. Även samtalsgrupperna på hemmaplan har varit väldigt givande (förskollärare).

Vad gäller referensmaterialet *"Flerstämmig undervisning i förskolan: flerstämmig didaktisk modellering"* så tycker många att det har varit bra. Men 23 % anser ändå att det i liten eller ganska liten utsträckning har lett till att deltagarna har utvecklats i sin profession. Det kan bero på, som kommentaren här nedan antyder, att referensmaterialet upplevts som för svårt att ta till sig.

Referensmaterialet har upplevts som svårt. Har dock använt det som en bas och tagit ut nyckelbegrepp och grundtankar, och utvidgat dessa med hjälp av annan litteratur/föreläsningar/artiklar (annan befattning).

Även momentet *återkoppling från forskargruppen på inlämnad dokumentation* har fått något lägre resultat. Där anser endast 13 % att detta lett till utveckling i mycket stor utsträckning. 43 % anger i ganska stor utsträckning och 33 % anger att det skett i liten eller ganska liten utsträckning, eller inte alls. Såhär valde några att kommentera frågan:

Forskargruppen har gett extremt dåligt med feedback under projektets gång. Det har hela tiden känts som att de var kvar i det förra projektet, Undif och att de utifrån det FÖRVÄNTADE sig att nästa projekt skulle bli likadant, få samma

resultat. De tittade inte efter andra möjligheter. Varje konferens när de skulle presentera sin analys var det inget annat än en beskrivning av vad de ville se och vad de frågat efter. Våldigt smalt och väldigt OANALYTISKT och inte ett spår av självkritik. Mycket märkligt för att komma ifrån professionella forskare, tycker jag. Tyvärr gjorde det att många av oss tappade förtroendet för forskarlaget och att vi istället fick skapa vårt eget program utifrån de riktlinjer som fanns att förhålla sig till (förskollärare).

Återkopplingen från forskargruppen har varit lite knapphändig. Kanske får vi veta mer nu när allt sammanställs (förskollärare).

Läs mer kring deltagarnas upplevelser av forskningsinsatsen längre ner i avsnittet *Forskningsinsatsen*.

Till sist framgår det i diagrammet att en majoritet (72 %) inte genomförde momentet *att skriva en utvecklingsartikel*. Av de 28 % (51 respondent) som skrev utvecklingsartikel anser 31 % att det har bidragit till utveckling i mycket eller ganska stor utsträckning. 51 % anser att det lett till utveckling i ganska liten utsträckning och 18 % att det inte bidrog alls till deras utveckling att skriva utvecklingsartikel.

I enkäten ställdes det även frågor till förskollärarna samt personer med annan befattning¹ om rektorns roll i programmet. En fråga gällde i vilken utsträckning rektorn har visat engagemang och den andra frågan handlade om i vilken utsträckning rektorn har informerat sig om arbetet i utvecklingsgruppen. Se diagram nedan.

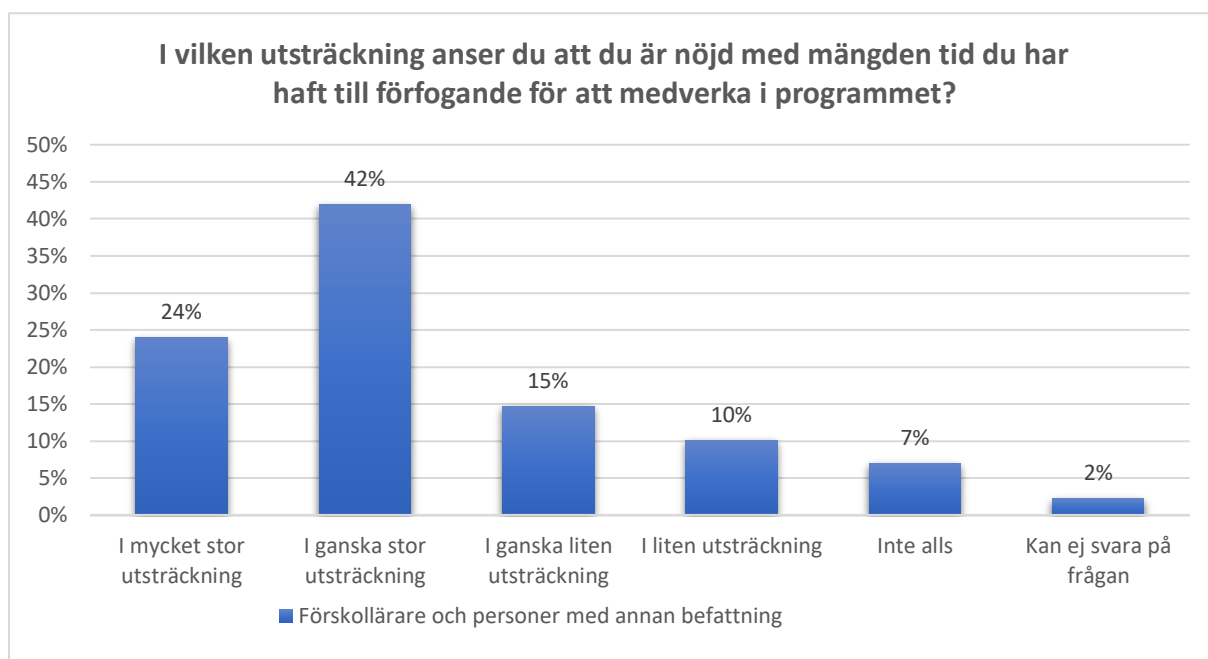
Några av kommentarerna beskriver hur byte av rektor har medfört dålig förankring samt att engagemanget hos rektorn varit lågt eller att kompetensen har saknats.

¹ Under kategorin annan befattning har respondenter valt att skriva att de är biträdande rektor, försteförskolelärare, pedagogiska, enhetschef, verksamhetsutvecklare.

Tycker att intresserat och delgivning i utvecklingsgruppen har blivit sämre de sista teorierna. Rektorn har inte heller varit lika entusiastisk. Känner dock att närmsta arbetslaget utvecklats och visat mer nyfikenhet och ny kunskap (förskollärare).

Min rektor har inte kompetenser nog att sätta sig in i de olika teoribegreppen eller diskutera dem (förskollärare).

Till sist fick förskollärare och personer med annan befattning även svara på huruvida mängden tid de har haft till sitt förfogande har varit tillräcklig. Två tredjedelar anser att de har haft tillräckligt med tid för att medverka i programmet.

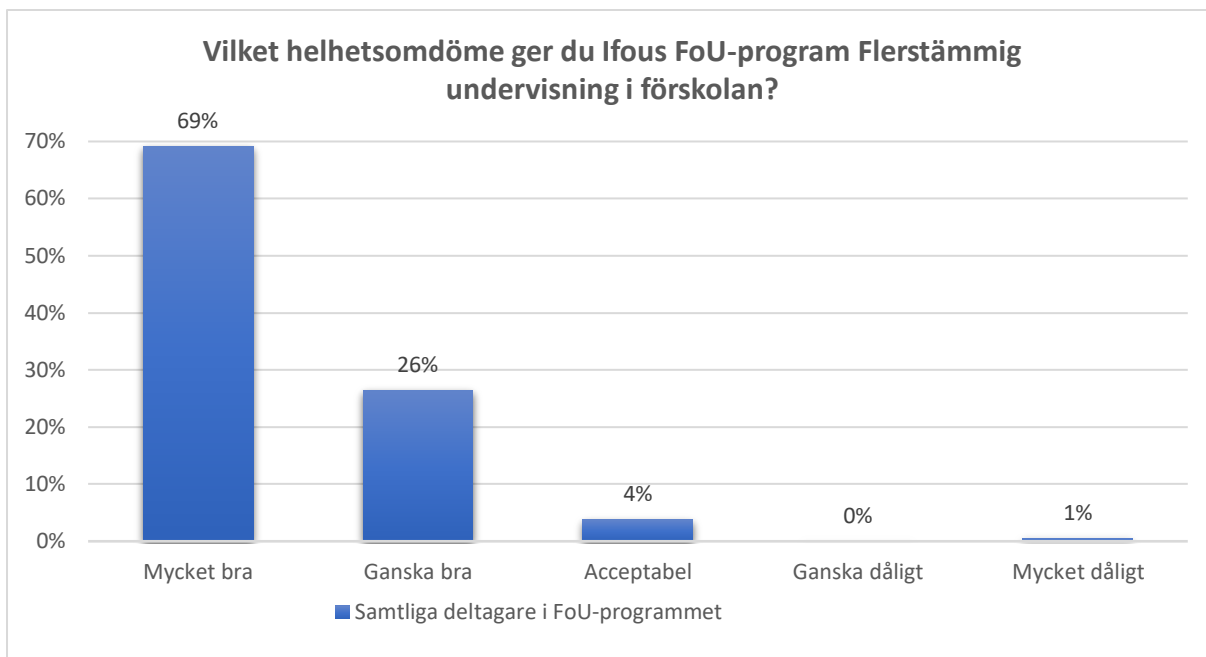

I fritextsvaren framkommer att många upplever en pressad situation i förskolan med för stora barngrupper, för hög sjukfrånvaro bland pedagogerna och för mycket annat som måste hinnas med. Några verkar även ha haft avsatt tid i sin tjänst för att vara med i FoU-programmet, medan andra ska ha gjort allt utöver det vanliga arbetet.

Arbetsbelastningen utanför programmet har varit stor och därför har det inte alltid funnits tid för reflektion i den omfattning som behövs, men det är å andra sidan ofta förskollärarens vardag. Undervisningskravet borde medföra ytterligare planeringstid i förskolan annars finns risken att undervisning sker mer spontant än planerat och även efterkonstruerat. Mycket som sker i förskolan kan naturligtvis kopplas till ett lärande för barnen - det ska dock inte jämföras med att det lärandet sker utifrån en planerad eller spontan undervisning (förskollärare).

Om programmets framgångsfaktorer

Samtliga respondenter fick i enkäten besvara frågan vilket helhetsomdöme de ger FoU-programmet. Som vi har konstaterat genomgående i hela rapporten så verkar deltagarna generellt vara mycket nöjda med programmet. Det bekräftas även när vi ställer denna fråga. 95 % av samtliga deltagare tycker att programmet har varit mycket eller ganska bra.

Styrgruppsmedlemmarna diskuterar kring programmets utmaningar och framgångsfaktorer och har svårt att hitta något i programmet som inte varit bra. Deras generella bedömning av programmet är mycket positivt och de betonar hur proffsigt de upplevt hela programmets upplägg.

Det är svårt att vara kritisk. Jag tror inte jag är bra på det när det gäller det här programmet. (...) Jag har sagt flera gånger under den här tiden att detta är något av det mest proffsiga jag har gjort i min yrkesgränning. Det har varit så stimulerande att arbeta på det här sättet (styrgruppsmedlem).

Jag har suttit och funderat på om jag någonsin, under min långa karriär som snart är slut, har varit med om ett program som har boostat så på helhet (styrgruppsmedlem).

Styrgruppsmedlemmarna är överens om att en av de främsta framgångsfaktorerna har med den interna strukturen under programmet att göra. Några större kommuner beskriver hur man har gått in med alla sina verksamheter i programmet och hur framgångsrikt det har varit att få ha en sådan bredd. Det betonas även hur viktiga de lokala processledarna har varit för att driva på arbetet, och att de har fått blomma i sina nyckelroller.

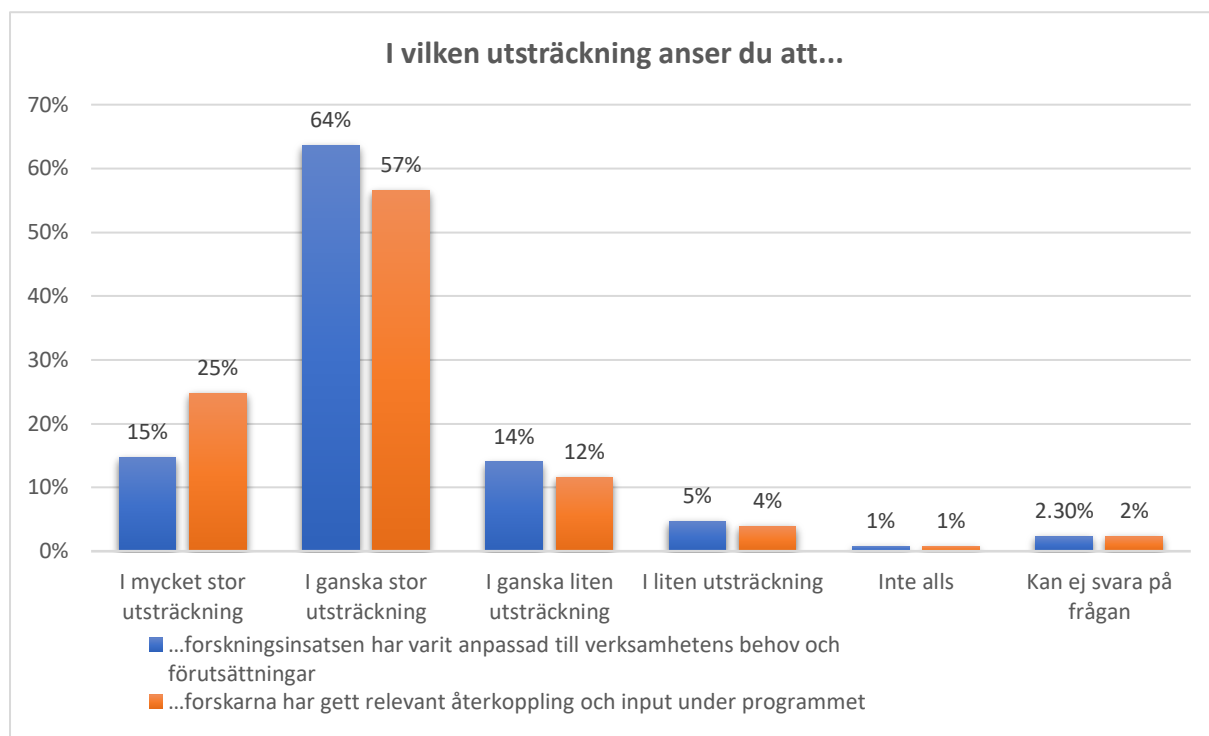
Vidare lyfts den övergripande organisationen fram som en bidragande faktor till att programmet blivit så pass lyckat. Styrgruppsmedlemmarna är överens om att den centrala processledaren på Ifous har bidragit mycket till att programmet upplevts som tydligt och strukturerat, trots en hel del förvirring. Även de gemensamma träffarna i programmet med alla medverkande aktörer har bidragit till att ge programmet en skjuts. Flera beskriver hur man tappade fart när pandemin kom, och att det aldrig blev riktigt lika bra med digitala träffar. De fysiska träffarna verkar ha gett väldigt mycket input och energi som har varit svårt att få via länk.

De fysiska mötena har varit otroligt viktiga. Alltså vi tappade också fart, alltså man kan inte uppbåda allt det på länk. Den entusiasmen och mellanrummen, kvällen. Det har varit ett bekymmer. Det hoppas vi att vi ska slippa, men det ser jag att där åkte vi kana ett tag och fortfarande tror jag. Hade vi haft fysiska möte

tror jag... Alltså det var så lagom att få påfyllning de här gångerna när man åkte iväg. För förskolelärare tror jag det är otroligt viktigt att komma iväg (styrgruppsmedlem).

Forskningsinsatsen

I enkäten tillfrågades förskollärare och personer med annan befattning om deras upplevelse av forskningsinsatsen. Av dessa upplevde 78 % att forskningsinsatsen i mycket stor eller i ganska stor utsträckning varit anpassad till verksamhetens behov och förutsättningar. Vidare upplevde 81 % att forskarna i mycket stor eller ganska stor utsträckning gett relevant återkoppling och input under programmet.

I några av kommentarerna framkommer det att man hade hoppats på att få ut mer från forskningen än vad man fick.

Forskarnas återkoppling har inte varit i den stil som jag förväntat mig men det beror väl på att de helt enkelt inte haft det resultatet ännu (förskollärare).

Forskningsinsatsen skulle behövt vara mer utifrån våra förutsättningar, där de flesta pedagoger fastnar i att det är svårt och inte mår med att fortsätta för att tex språket i referensmaterialet var för svårbegripligt (förskollärare).

Även styrgruppsmedlemmarna reflekterar över nivån i forskningsinsatsen och hur väl det har landat hos deras förskollärare. De är generellt överens om att nivån har varit relativt hög, men de menar att det i sig har varit bra för förskollärarna och rektorerna att utmanas och utvecklas. Det beskrivs som att den vetenskapliga förankringen ha gjort att medarbetare har upplevt sig mer professionella i sitt arbete.

När man går här ifrån så är man lagom förvirrad. Där är aldrig någon som säger att de fattade allt, men samtidigt så är det som lockar när de måste googla ordet,

eller gå vidare. Det ska ju inte vara för lätt heller. Vissa säger att de va svårt, men de säger att de ska utvecklas, och utveckling gör lite ont (styrgruppsmedlem).

Jag har fått höra repliker som; "äntligen har vi fått en känsla för hur man kan arbeta med vetenskap och beprövad erfarenhet, det blir så konkret i programmet". Forskarna har gjort det jättebra, precis som ni andra säger. Att vi har känt att vi arbetar professionellt med hjälp av det här gänget (styrgruppsmedlem).

Den där nivån där det blir ständigt liten utmaning har också gett en lite stärkt profession-stolthet hos oss. "Oj jag får börja tänka och det funkar, och jag får jobba på det här planet, och det funkar". Alltså kopplat till forskningen, som kanske kan vara svårt att greppa ibland i en väldig praktisk vardag (styrgruppsmedlem).

Samtliga deltagare fick svara på frågan huruvida de kommer ha nytta av FoU-programmets forskningsresultat som redan publicerats eller som kommer publiceras. Här svarade 78 % att de tror sig kunna ha nytta av forskningsresultaten i mycket eller ganska stor utsträckning. 18 % svarade i ganska liten eller liten utsträckning och 5 % kunde inte svara på frågan.

Utmaningar i programmet

I enkäten fick samtliga deltagare i fritext beskriva vilka hinder de sett i genomförandet av FoU-programmet. I svaren framkommer en tydlig bild hos deltagarna kring vad som påverkat deras deltagande i programmet på ett negativt sätt. Många reflekterar över att de har haft för lite tid avsatt för att kunna ägna sig åt programmets lärdomar i större utsträckning. Vissa verkar ha fått extra tid för att delta i programmet, medan detta inte har varit möjligt hos andra. Många beskriver en generell bild av att förskollärare alltid har för lite tid samtidigt som många olika moment i arbetet måste prioriteras. Detta i kombination med stora barngrupper och hög arbetsbelastning hos personalen har varit hinder i genomförandet.

Tiden som är knapp, vilket alltid är ett hinder för förskolläraren. Att arbeta som förskollärare är ett komplext uppdrag med mycket som ska göras och hållas reda på samtidigt som det är små individer man ska skapa relation till och skapa både trygghet och lärande för (person med annan befattning).

I kombination med att tiden har varit knapp beskrivs det även att deltagandet i FoU-programmet har legat som en aktivitet vid sidan av den ordinarie verksamheten. Att det har varit svårt att föra ihop det med allt annat som ska göras och att se kopplingarna där emellan.

Tiden att kunna implementera till kollegor om teorierna har blivit något bristfällig. Vi har många uppdrag som ska hinnas med och det har till viss del blivit ett projekt vid sidan om vid en del tillfällen även om ambitionerna har varit att försöka involvera uppdraget i redan pågående projekt (person med annan befattning)

Även styrgruppen diskuterade denna utmaning och såg att olika verksamheter har kommit olika långt. Vissa har kunnat ta till sig arbetet direkt, medan andra har placerat det i ett eget fack och sedan sagt att de inte hinner med det utöver allt annat som måste göras.

Vissa förskolor hänger inte på fullt ut. Där har vi ju haft en diskussion. "När ska vi hinna detta då utöver allt de ordinarie vi ska göra?" Våra diskussioner har ju varit att: "Hallå, detta är ju det ordinarie ni ska göra! Det är inget som ska göras vid sidan om, utan det här är erat arbete". Att få den polletten att trilla ner har varit en utmaning på vissa ställen (styrgruppsmedlem).

Det verkar även finnas en upplevelse av att FoU-programmet inte legat helt i fas med förskolans egen planering och att uppgifterna har kommit olägligt i verksamhetens upplägg kring annat pågående arbete. Detta verkar framförallt gälla undervisningsuppläggen. Förskollärare beskriver det såhär:

Det är inte alltid uppgifterna har synkat med det pågående arbetet på avdelningen/förskolan. När det har gått hand i hand har det varit lättare att hitta tid, eftersom då finns den inbyggd i organisationen (förskollärare).

En svårighet med undervisningsuppläggen är att vi inte riktigt hinner landa i ett innan det är dags för nästa upplägg. Det upplevs också att information om uppläggen kommer lite sent in på terminen. Verksamheten är i full gång och då ska något annat, något nytt in (förskollärare).

Det som varit hindrande är hur genomförandet av undervisningsuppläggen legat i förhållande till terminerna. Undervisningsuppläggen vi fått på hösten känns det som vi haft god tid på oss att genomföra, men de vi fått på våren har blivit stressiga då det dels är mycket annat i slutet på våren och det varit kort tid innan sommar och semester. Jag upplever att de uppläggen inte blivit lika väl förankrade och genomarbetade hos mig och de andra deltagarna (förskollärare).

Självklart har även pandemin påverkat deltagarnas medverkan i programmet. När sjukfrånvaron var hög bland personalen har det varit svårare att driva på det interna arbetet.

Tiden och att prioritera är en svårighet, speciellt i och med Corona då vi fått lägga fokus på här-och-nu-frågor då många medarbetare har varit frånvarande. Hade flera som slutade och då kom några in efterhand. Hade önskat att fler kunde delta men svårt att få till när många är borta samtidigt hela dagar (rektor).

(En utmaning har varit) frånvaro. Vilket gör att vissa samtalsträffar, blir att alla är inte på plats. Särskilt under våren var det väldigt stor frånvaro, någon av vår förskola hade så stor frånvaro att de fick pausa hela programmet. De var uppe i 50 procent borta av sina medarbetare. Det ställde verkligen till det (styrgruppsmedlem).

Även omställningen från fysiska till digitala träffar har påverkat deltagarna. Av många beskrivs det som att man tappade fart i programmet och att träffarna, med all inspiration och kompetenspåfyllnad, var en viktig del i programmet. Utöver träffarna i själva programmet har många även fått ställa in tvärkommunala mötestillfällen för utbyte av erfarenheter.

Jag måste ändå skriva Covid-19. Våra utvecklingsgrupper med andra förskolor har blivit inställda, våra utvecklingsdagar med forskarna blev digitala och jag måste säga att det minskade inspirationen. Tråkigt att inte kunna sitta i våra kommunövergripande grupper som var så intressanta för då delade man med sig av erfarenheter och idéer om hur vi gör i de olika kommunerna (förskollärare).

Pandemin har varit ett hinder i och med att vi inte kunnat ses i våra tvärkommunala grupper och det saknar jag mycket. Trots det har Ifous gjort ett jättebra jobb för att vi kunnat fortsätta programmet (rektor).

Även om de digitala lösningarna inte verkar ha varit lika uppskattade som de fysiska så skriver några ändå att det har öppnat upp för nya sätt att tänka och ökat kunskapen om digitala lösningar.

Corona blev inte det hinder vi kunde först tro utan öppnade bara nya digitala vägar. Vi fick en mer varierad implementering (förvaltningsnivå).

Ytterligare utmaningar i programmet gäller spridning och vilka/hur många deltagare man haft med i programmet från varje verksamhet eller kommun. Några huvudmän har haft med samtliga förskollärare i programmet, medan andra endast har haft med några eller en person från några enheter. De som har varit ensamma i programmet beskriver en stor utmaning i att de inte haft kollegor att bolla med och att de hade önskat att fler varit med.

Jag tror att man behöver vara minst 3 förskollärare på varje förskola. Då har man lite utrymme om någon slutar. Det har varit mycket tufft att vara själv. Stå på osäker mark och försöka förmedla det man kan med osäkerhet till intresserade kollegor (förskollärare).

Läs mer kring detta under avsnittet Spridning längre ner i rapporten.

2.3 Huvudmännens struktur och planering framåt

Styrgruppsmedlemmarnas reflektioner kring struktur

Samtliga styrgruppsmedlemmar planerar att föra arbetet vidare på hemmaplan efter programmets slut, men arbetet kommer ske på olika sätt. Två kommuner planerar att ingå i nya FoU-program, ofta med liknande innehåll. Detta görs för att hålla fast och kvar vid kopplingen till forskning och beprövad erfarenhet samtidigt som det direkt omsätts i verksamheten.

Det är tydligt att flera styrgruppsmedlemmar är nöjda med de strukturer som vuxit fram under programmets gång. Flera planerar att fortsätta arbeta med liknande strukturer men fylla uppläggen med annat innehåll. Så här beskriver tre styrgruppsmedlemmar deras upplevelse av den interna struktur de byggt under programmets gång.

Strukturerna är framgångsrika i FUNDIF, hur man organiserar sig på olika nivåer, med nätverksträffar och ledarskap så vi tänker behålla. Vi har sett att sättet att arbeta på för att sprida och för att skapa strukturer i arbetet det är framgångsfaktorer (styrgruppsmedlem).

Vi var mycket noga när vi började med detta att vi inte skulle säga FUNDIF hela tiden, för vi visste ju att vi ville fortsätta, så vi har kallat det mycket mer för flerstämmig undervisning och där fortsätter vi nu med flerstämmig undervisning. Så samma organisation som nu. Den har fungerat väldigt bra, med våra nyckelpersoner och styrgrupp med rektorer, så vi kommer bara fortsätta med nya lär-uppdrag (styrgruppsmedlem).

Vi har ju under resans gång, som övriga kollegor i denna styrgrupp, funderat fram och tillbaka: vad blir nästa steg? När vi klev in i FUNDIF byggde vi ju en

organisation som har fungerat väldigt väl i [kommun X] och den strukturen på nätverk och grupper och uppföljningen, den kommer vi fortsätta att arbeta vidare med, men fylla den med kanske lite andra frågor kopplat till undervisning såklart (styrgruppsmedlem).

Det framtida arbetet skiljer sig från kommun till kommun, men ett visst mönster kan vi se beroende på ifall kommunen är större eller mindre. De mindre kommunerna verkar, i större utsträckning, direkt kunna arbeta vidare med samma strukturer och utveckla dem vidare med nya "lär-uppdrag".

Vi kommer faktiskt köra håll i och håll ut. Vi kör samma sak, samma organisation. Utmaningen är att få inputen, det har vi fått gratis nu under seminarium och från Malmöuniversitetet, så det är den vi får kämpa på lite. /.../ Möjligheterna är att det är ett inkört arbetssätt, alla väntar på lär-uppdrag, de redovisar, de får feedback. Det är så inkört, så vi tror vi bara ska kunna köra vidare (styrgruppsmedlem).

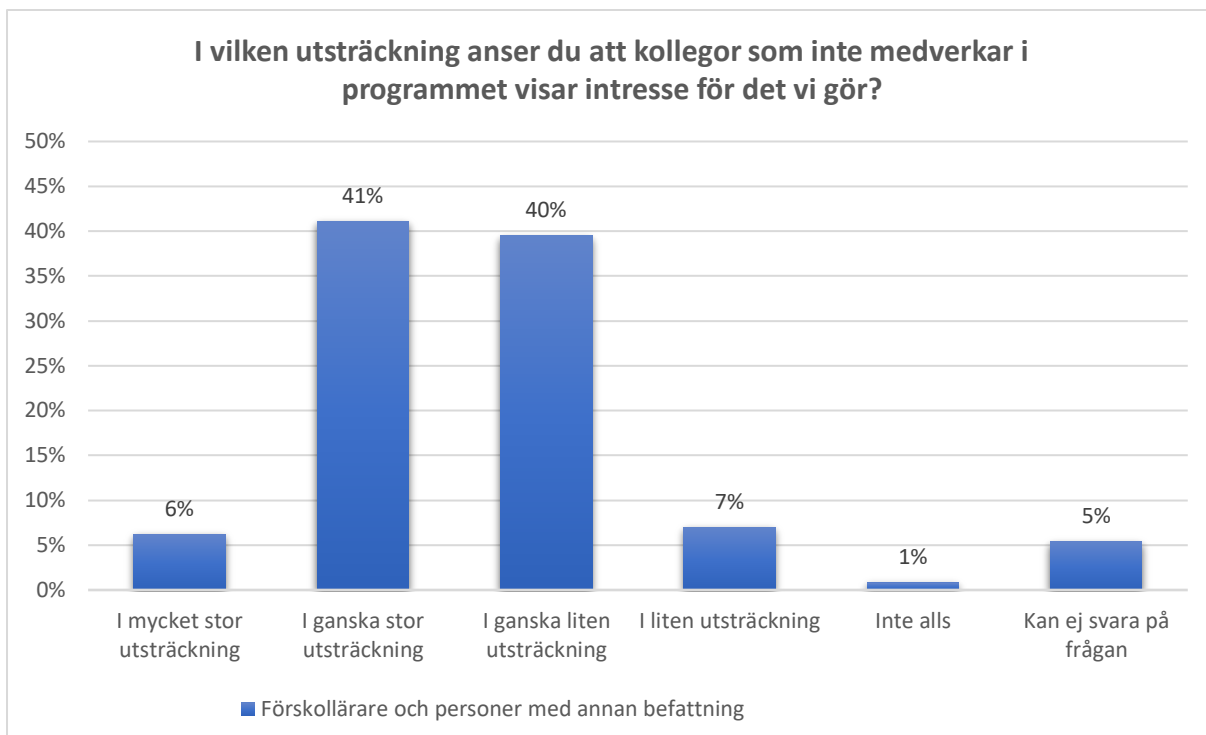
De större kommunerna behöver arbeta mer med spridningen och kartlägga kunskapen, då de inte kunnat ha med lika många medarbetare. Flera styrgruppsmedlemmar från större kommuner anser sig behöva landa och bearbeta de olika programmen kommunen medverkat i och kartlägga olika verktyg och kunskaper.

Det stora blir att försöka bygga ihop processerna som pågår i våra förskolor, för det finns ju många olika processer. /.../ Att fortsätta bygga ihop dom och förtäta och se till att allting finns plats under ett paraply, så det inte blir stuprör i en organisation, utan att det hänger ihop och att det blir meningsfullt. Både för barnskötare och förskolelärare och ledare i förskolan (styrgruppsmedlem).

Vi är i ett läge där vi nog kommer gå in och göra en kartläggning runt olika verktyg som vi fått till oss på olika sätt under åren. För att då få fatt i vad nästa steg blir för att vi ska komma vidare. Jag tänker att FUNDIF för mig är ett verktyg i en verktygslåda. Vi har fått någonting som vi kan jobba vidare med, för att utvecklas. Hur kan vi få alla olika delar nu att kugga ihop, så att vi får en så god spridningseffekt som möjligt av det till alla? (styrgruppsmedlem).

Spridning

Förskollärare och personer med annan befattning tillfrågades i enkäten hur de upplever att kollegor som inte varit med i programmet har visat intresse för det som görs. I tabellen här nedan ser vi att hälften av alla deltagare upplever att kollegor inte visat så stort intresse. Detta speglar även det som beskrevs under utmaningar i programmet, där spridning och kollegors engagemang sågs som ett stort hinder.

Så här beskriver några deltagare utmaningarna med spridningsarbetet och svårigheten i att få kollegor, som inte är med i utvecklingsgruppen, intresserade av FoU-programmet.

Svårt att genomföra uppgifterna när kollegorna inte förstår vad vi ska göra, de har inte kunskapen som vi fått. Svårt att föra in kunskapen i arbetslagen när vi inte själva riktigt vet (förskollärare).

Den största svårigheten har varit att få med "hela" förskolan under programmets gång. Då endast ett fåtal förskollärare har deltagit har det varit knepigt att nå och få övriga medarbetare engagerad i de olika teorier som vi har jobbat med (rektor).

Ett hinder som blivit tydligt för oss är att vi inte hade tillräckligt med erfarenhet av att medverka i ett FoU program utifrån perspektivet spridning. Vi har inte lyckats med spridningen och det blir en erfarenhet att arbeta med inför nästa program (förvaltningsnivå.)

Vissa beskriver även att rektorer eller ledning delvis varit ointresserade eller oinsatta i arbetet.

Ett hinder jag stött på är att ledningen inte varit intresserade och därav har det landat i knät på oss deltagare. Chefer har inte "hunnit" läsa igenom eller intressera sig tyvärr (förskollärare).

Även styrgruppsmedlemmarna reflekterar kring rektorers roll i programmet och hur man kan hjälpa dem att prioritera detta.

Det tänker jag är verkligen en utmaning, hur tar rektorerna sitt ansvar i det här? När man kanske tycker att alla de praktiska grejerna är viktigare, och det sköter man. Det tycker jag är en utmaning, och det tänker jag att det måste alla

kommunerna ha samma bekymmer med. (styrgruppsmedlem).

Vad deltagarna tar med sig från programmet

I enkäten tillfrågas alla deltagare på vilka sätt de kommer att ta vara på kunskap och erfarenheter från programmet efter dess formella slut. Det främsta som lyfts fram här är att man vill fortsätta arbetet som påbörjats under FoU-programmet med stort fokus på undervisningsuppläggen, den variation av teorier man fått till sig samt samplanering och samvärdering. Flera beskriver också hur man kommer fortsätta arbeta med den struktur som byggts upp under programmet med olika nätverk och arbetslag. Några deltagare berättar att de kommer gå igenom hela programmets upplägg igen med möjlighet för fler kollegor att fördjupa sig i teorier och undervisningsupplägg.

Vi kommer fortsätta arbeta med de olika undervisningsuppläggen på våra förskolor. Vi har inte hunnit gå igenom alla med all personal än. Vi låter det ta tid så att alla kan hänga med på tåget och så att vi befäster kunskapen hos alla pedagoger. Om bara vi som varit med i programmet har kunskapen gör det ingen stor skillnad i längden (förskollärare).

Jag kommer fortsätta att använda de olika mallarna för undervisning/bedömning. Jag har tagit till mig de olika undervisnings uppläggen och kommer använda dem där de passar bäst (förskollärare).

Den organisation vi byggt upp för programmets genomförande kommer vi att behålla för det fortsatta arbetet då vi sett att detta varit en framgångsrik väg till att nå ut till alla förskolor med ett fokuserat utvecklingsarbete (person på förvaltningsnivå).

Flera deltagare beskriver hur de vill fördjupa sig ytterligare i kunskap och fortsätta ta in nya teorier och ny forskning.

Jag kommer att fortsätta att jobba för att utbildningen i förskolan ska vara tillgänglig för alla och fortsätta att förkovra mig i forskning och fördjupa min kunskap i olika ämnen och öva mer på analysen i den pedagogiska dokumentationen (förskollärare).

Även det kollegiala lärandet och spridningen till kollegor är något som många deltagare nämner som viktigt att fortsätta med när programmet är slut. Dels vill man fortsätta diskutera och reflektera kring undervisning i förskolan med kollegor och andra Fundif-deltagare. Men man vill även fokusera mer på att sprida lärdomarna och undervisningsuppläggen till andra kollegor som inte varit med i programmet.

Vi har i vår enhet skapat rutiner och former för att fortsätta vårt gemensamma kollegiala lärande - detta gäller både förskollärare men även barnskötare eftersom vi alla arbetar tillsammans. Vi kommer fortsätta att arbeta med programmet och arbeta med teorierna i hela kollegiet under de kommande åren för att utveckla vårt kollegiala lärande och vår undervisning (förskollärare).

Även om många deltagare verkar uppleva att det finns en plan för fortsatt arbete och själva även vet hur de kan ta med sig lärdomarna i deras egen yrkesroll – så finns det några deltagare som beskriver att det inte finns en plan för fortsatt arbete eller att de inte vet hur det kommer se ut.

Jag har svårt att säga något konkret men den diskussionen tar jag gärna tillsammans med deltagarna från mitt område. Vi har inte haft möjlighet att sprida kunskaper/insikter till övriga kollegor så det är vår nästa utmaning (förskollärare).

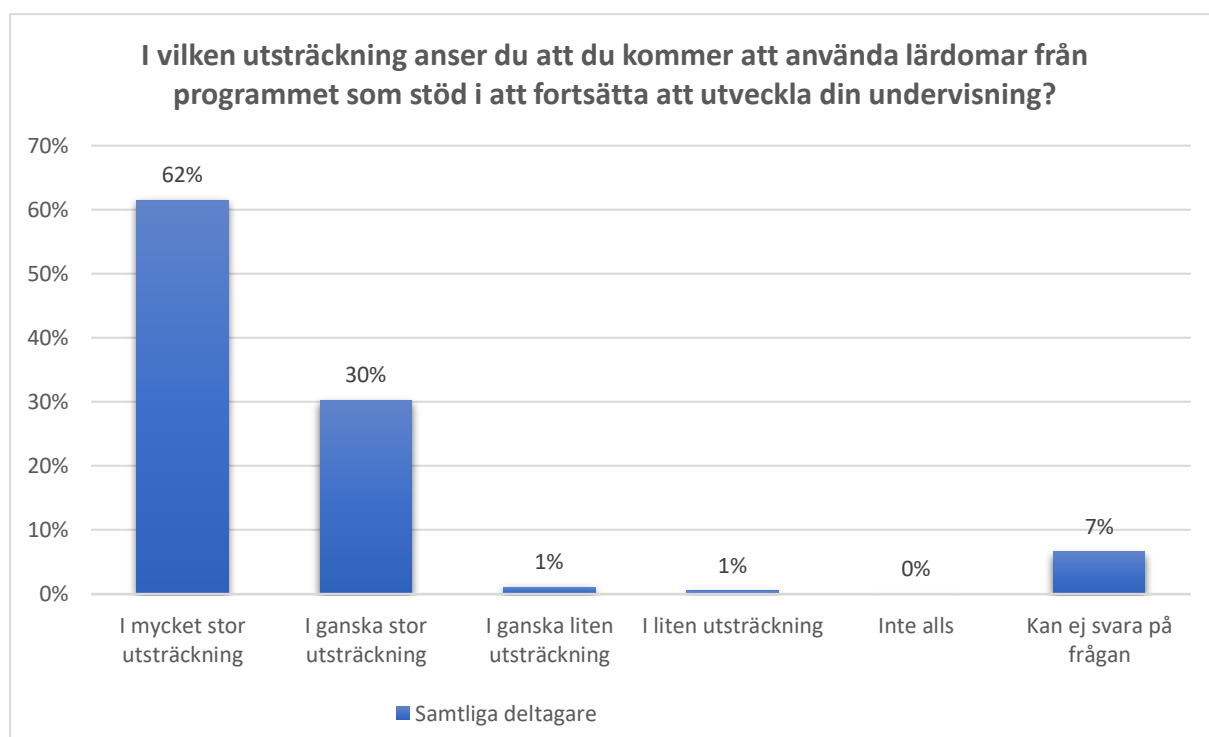
Får ta med mig det jag kan i ryggsäcken, och göra det bästa för varje barn, i den mån det finns tid. Tyvärr finns inte tiden att fortsätta egen forskning i teorierna, eller att delge alla andra den (förskollärare).

Till sist beskriver många hur de kommer ta med sig kunskap och erfarenhet från programmet i sin fortsatta utveckling av undervisningen.

Vi kommer fortsätta arbeta med att förbättra olika undervisningsupplägg och pedagogernas kunskaper kring teorier och begrepp som kan kopplas till dessa och vad som kännetecknar de olika teorierna (rektor).

Vi kommer fortsätta utveckla vår undervisning och än mer fördjupa oss i undervisningsuppläggen (rektor).

Detta styrks även av nedanstående enkätfråga där hela 92 % anser att de kommer använda lärdomar från programmet som stöd i att fortsätta att utveckla undervisningen i mycket eller ganska stor utsträckning. Se diagram nedan.

3. Slutsats

Den övergripande slutsatsen vi drar utifrån enkätundersökningen och fokusgrupperna är att FoU-programmet *Flerstämmig undervisning i förskolan* har varit framgångsrikt och nått de övergripande uppsatta mål som har definierats initialt. Hela 95 % av programmets deltagare anser att programmet har varit bra eller mycket bra. Samtliga styrgruppsrepresentanter är överens om att programmet har varit framgångsrikt och uppskattats mycket av medverkande deltagare. De betonar hur proffsigt de upplevt programmet och att det på riktigt har bidragit till att hålla utvecklingsarbetet levande under en så lång tid. Resultat från utvärderingen visar att både innehållet och strukturen i programmet har fungerat väl. Med tanke på programmets storlek har det delvis upplevts som svårt att ligga på en nivå som passar alla olika verksamheter, där vissa haft bättre förutsättningar än andra. En viss ojämnheter i utveckling och implementering har noterats hos deltagarna.

En generell utmaning i programmet har förstås varit Coronapandemin som påverkade de sista två åren i programmet och tvingade alla att ställa om till digitala träffar. Pandemin påverkade även det lokala arbetet och ledde till att lokala arbetsgrupper och nätverk slutade träffas. Utöver omställningen till digitala träffar så blev även arbetsbelastningen avsevärt mycket högre för förskollärare under pandemin till följd av hög sjukfrånvaro bland personal. Detta gjorde det svårt med gemensamt utvecklingsarbete då alla medarbetare sällan var på plats.

De mål som initialt ställdes upp i programmet är uppdelade på förskollärarnivå, verksamhetsnivå och förvaltningsnivå.

Mål för förskollärare:

- Förskollärare identifierar sig som lärare i förskolan och i sin lärarroll vidareutvecklar sin undervisning för att öka lärandet hos barnen.
- Ökad kunskap om och tillämpning av medvetna metodiska/didaktiska arbetssätt i (ämnes)undervisningen för att gynna varje enskilt barns utveckling och lärande.

Utvärderingen visar att förskollärare har fått ökade kunskaper till följd av deras medverkan i programmet. Framför allt är det ökad kunskap inom forskning, teorier och metoder kring undervisning som ses som det främsta mervärdet i deras yrkesroll, då det ger dem en möjlighet till fördjupad undervisning av barnen. Det beskrivs också hur förskollärarna känner sig tryggare och i större utsträckning kan använda sig av ett gemensamt språk baserat på teorier, forskning och beprövad erfarenhet. Hela 95 % av förskollärarna svarar att de utvecklats i mycket eller ganska stor utsträckning i sin yrkesroll. 96 % av förskollärarna identifierar sig själva som lärare i förskolan i mycket eller ganska stor utsträckning och 92 % har utvecklat ett mer vetenskapligt förhållningssätt till sin praktik i mycket eller ganska stor utsträckning. Vi ser även att 94 % har fått ökad kunskap om hur de kan tillämpa medvetna metodiska/didaktiska arbetssätt i undervisningen. Sammantaget ger detta en bild av att gruppen förskollärare har utvecklats mycket under deras tid i programmet. Huruvida den ökade kunskapen och tryggheten om undervisning i förskolan har lett till att de gjort någon förändring, svarar 88 % att de förändrat något i sin undervisning i mycket eller ganska stor utsträckning. Flera betonar även vikten av att fortsätta jobba med frågorna och att de kan behöva lite tid för att låta nya arbetssätt sjunka in och få plats i praktiken.

En utmaning som vi kan se för deltagande förskollärare har varit den begränsade tid de haft till förfogande för deras medverkan i FoU-programmet. Här anser 66 % att de varit nöjda med mängden

tid de fått i mycket eller ganska stor utsträckning. Resterande 44 % är inte nöjda med tiden de fått. I fritextsvaren ges en komplex bild av förskollärarnas vardag där de upplever en extremt pressad situation redan innan de gick med i FoU-programmet.

Mål för förskolan:

- Det finns upparbetade samarbetsformer bland förskollärare och arbetslag i syfte att utveckla undervisningen.
- Hela organisationen arbetar med frågor kring vad som karakteriserar undervisning i förskolan, ökar sin medvetenhet om det (ämnes)didaktiska innehållet och dess upplägg i denna skolform.
- De medverkande utvecklar ett vetenskapligt förhållningssätt i sin praktik och utarbetar verktyg för att de kollegiala lärprocesserna ska bli varaktiga.
- Genom forskningsinsatser ökar kunskapen om undervisning och lärande i förskolan.

Vad gäller målen för förskolan kan vi se en något lägre måluppfyllelse jämfört med målen för förskollärare. Här ser vi att 85 % av deltagarna anser att man har upparbetade samarbetsformer bland förskollärare och arbetslag i syfte att utveckla undervisningen. När vi bryter ner data kan vi se att förskollärare generellt tycker att man lyckats med detta i något lägre utsträckning än rektorer och personer på förvaltningsnivå. Vad detta kan bero på är svårt att säga, men det kan vara värt för verksamheterna själva att undersöka detta närmare. Vi ser även att 80 % anser att det utvecklats ett vetenskapligt förhållningssätt som präglar förskolans undervisning i mycket eller ganska stor utsträckning. När det kommer till målen kring det kollegiala lärandet så anger 78 % att man i mycket eller ganska stor utsträckning har utarbetat verktyg för att de kollegiala lärprocesserna ska bli varaktiga, medan 83 % uppger att de kollegiala lärprocesserna ges större utrymme. Även här ser vi att förskollärare generellt tycker att detta skett i mindre utsträckning än rektorer och personer på förvaltningsnivå. En förklaring kan här vara att de sistnämnda grupperna står längre bort från verksamheten och således inte har full insyn kring huruvida de kollegiala lärprocesserna faktiskt får utrymme. Många deltagare beskriver utmaningar i att få kollegor engagerade i programmet och ser en risk att kunskapen inte kommer att föras vidare när de lämnas ensamma med uppdraget att involvera kollegor. För de enheter som har haft fler eller alla förskollärarna och/eller barnskötarna med i programmet, har denna farhåga inte varit lika uttalad.

Vad gäller forskningsinsatsen upplevde 79 % av förskollärarna att den varit anpassad till verksamhetens behov och förutsättningar i mycket eller ganska stor utsträckning. 83 % tycker att forskarna har gett relevant återkoppling och input under programmet i mycket eller ganska stor utsträckning. Samtidigt anser endast 56 % att återkopplingen från forskargruppen på inlämnad dokumentation har lett till att de utvecklats i sin profession i mycket eller ganska stor utsträckning. Bland styrgruppsmedlemmar och i fritextsvaren så framkommer att man delvis upplevt att nivån hos forskarna har varit för hög och att vissa delar har varit svåra att ta till sig. Delvis tycker man att det har varit bra med en hög nivå då förskollärare och rektorer har utmanats och utvecklats. Men vissa anser att forskarna legat fel i nivån och att återkopplingen har varit för knapphändig.

För förvaltnings/huvudmannanivå:

- Ökad kunskap om på vilket sätt undervisning i förskolan bidrar till barns utveckling och lärande.
- De medverkande huvudmännen stödjer och främjar förskollärarnas undervisningsuppdrag.

- De medverkande huvudmännen ger kollegiala lärprocesser större utrymme.
- De medverkande huvudmännen skapar strukturer och incitament för att möjliggöra fortsatt utveckling på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Resultatet visar att de allra flesta, 85 %, av deltagarna på förvaltningsnivå har utvecklat sitt sätt att leda förskolans arbete med att utveckla undervisningen i förskolan under programmet, i mycket eller ganska stor utsträckning. Det beskrivs hur man aktivt arbetat med och blivit tryggare i att diskutera undervisning i förskolan tillsammans med personalgrupper och hur man medvetet arbetat för att hitta former för kollegialt lärande mellan olika förskolor. Vi kan även se i enkätsvaren att personer på förvaltningsnivå har fått ökad kunskap kring undervisning i förskolan och hur viktigt det är. 77 % av deltagarna generellt tycker att det har skapats strukturer och incitament för att möjliggöra fortsatt utveckling på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i mycket eller ganska stor utsträckning.